

AJALUGU

Ainekava

I Üldalused

Nädalatundide jaotus klassiti :

- 5. kl- 1-2 tundi
- 6. kl- 2 tundi
- 7. kl- 2 tundi
- 8. kl- 2 tundi
- 9. kl- 2 tundi

Ajalugu kuulub sotsiaalainete valdkonda, kus erinevad õppeained (ajalugu, ühiskonnaõpetus, inimeseõpetus, valikaine usundiõpetus) toetavad erinevate pädevuste kujunemist. Keskne pädevus on sotsiaalne pädevus, mis tähendab suutlikkust mõista inimkonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjuseid ja tagajärgi, tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, tunda kultuurilisi eripärasid ja huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus asetleidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

II Üldpädevuste kujundamine

Pädevustes on eristatavad neli omavahel seotud komponenti – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise kujundamine. Õpetaja loob sobiliku õpikeskkonna ning mõjutab õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist, suunab suhtlemis- ja sotsiaalsete oskuste kujunemist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevus

Kujundatakse:

- suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhinduda
- lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse.
- väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist
- oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist.
- oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimist

Enesemääratluspädevus

- suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi
- arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse;
- järgida tervislikke eluviise;

- lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme.

Õpipädevus

Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab:

- suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet
- õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades
- õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevus

Kujundatakse:

- suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades;
- lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust;
- kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust.
- oskus kasutada väljendusrikast keelt

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus

Toetatakse:

- oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades.
- õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära).
- õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid.

Ettevõtlikkuspädevus

- õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi
- seadma eesmärged, leidma ideid ning neid ellu viima.
- kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd;
- õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega;
- õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, suutlikkuse ja ressursside analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

III Lõiming teiste ainevaldkondadega

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled.

Kujundatakse:

- oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- lugeda ja mõista erinevaid tekste.
- kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid.

- tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilisthindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset.
- täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest.
- suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama.
- juhitakse tähelepanu erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele
- arendatakse võõrkeeleoskust lisamaterjali otsimisel

Matemaatika.

Kujundatakse järgmisi oskusi:

- ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha);
- matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid);
- oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida
- oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada
- väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust

Loodusained.

Õpitakse mõistma:

- looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse;
- majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.

Tehnoloogia.

Kujundatakse:

- oskust hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevat võimalusi ja ohte;
- rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-,töö- ja suhtluskeskkonda kujundades;
- kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstiained.

Käsitletakse:

- Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas;
- esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.

Kehaline kasvatus.

Kujundatakse:

- oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil;
- arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

IV Läbivad teemad

Elukestev õpe ja karjääri plaanimine.

Kujundatakse:

- iseseisva õppimise oskust, mis on tähtis alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisele.
- hoiakuid, mida on õpilasele vaja tulevases tööelus.
- tutvustatakse sotsiaalvaldkonnaga enim seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi.
- kujundatakse arusaama ühiskonnas toimuvate muutuste põhjustest ja tagajärgedest ning sellest, mil moel mõjutavad need õpilase valikuid ja tulevikku määravaid otsuseid.

Keskkond ja jätkusuutlik areng.

Toetatakse:

- õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks
- lahenduste leidmist keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus.

Toetatakse:

- õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust
- isiksust, kes on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigikultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning on kaasatud kohalikku kogukonda käsitlevate otsuste tegemisse.

Kultuuriline identiteet

Ajalugu toetatab:

- õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana
- mõistab kultuuride muutumist ajaloo vältel
- omab ettekujutust kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga seotud eripäradest (rahvuskultuur, regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur)
- väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Teabekeskkond

- Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab

ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Tehnoloogia ja innovatsioon

- Toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Tervis ja ohutus

- Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Väärtused ja kõlblus

- Toetatakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes mõistab üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires

1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu;
- 2) tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste, protsesside ja isikute kaudu;
- 3) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning oma rolli kultuuripärandi säilitajana ja edasikandjana ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet;
- 5) kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- 6) mõistab põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning hindab allikate usaldusväärsust ajaloosündmusi ja -protsesse ning ajaloolist keskkonda analüüsides;
- 7) tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

2. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilased õpivad teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi..

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, Internet, erinevad inimesed ning paigad. Seda kogemust koolis õpituga ühendades kujuneb õpilasel arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajaloo mõistmise seisukohalt on tähtis kujundada võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes. Ajalootundides ei suruta peale erinevaid ajalookäsitlusi, vaid tutvustatakse. Ajalookirjutamine sõltub ajast ja uurija seisukohast.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse **erinevaid oskusi:**

- 1) ajas orienteerumise oskus, oskus analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine;
- 3) küsimuste esitamine ajaloo kohta ning neile vastamine;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine ja hindamine, suuline ja kirjalik eneseväljendus ning IKT vahendite kasutamine.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu.

Õppetegevuses on oluline rakendada mitmekesist metoodikat, mis võimaldab õpilastel aktiivselt osaleda õppetegevuses, arendada oma õpioskusi, teha järeldusi, kujundada ja väljendada oma arvamust ajaloosündmuste või -nähtuste kohta. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

3. Õppetegevus

Õppetegevuse korraldamisel lähtutakse:

- 1) õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) et oleks võimalik õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajaloolis-kultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne;

4. Hindamine

- 1) Ajaloo õpitulemusi hinnates lähtutakse kooli õppekava üldosas ning teistes hindamist reguleerivate õigusaktide hindamiskäsitlusest.
- 2) Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust

- 3) Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavate õpitulemustele.
- 4) Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.
- 5) Õpitulemusi kontrollides jälgitakse teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu.
- 6) Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.
- 7) Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilastele tutvustatakse, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.
- 8) Õpitulemuste kontrollimise vormid:
  - suuline ja kirjalik küsitlus
  - tööd kaartidega, allikmaterjaliga, piltidega
  - referaatide ja uurimistööde koostamine, valmimise protsess (probleemi püstitamine, andmete kogumine, selekteerimine, analüüsimine, töö vormistamine, ettekandmine)
  - arutluse ja teiste loovtööde kirjutamine (teemast arusaamine, teema avamine, loogiline ülesehitus, seisukoha esitus, põhjendus jne)

Ajalugu

II kooliaste

Kooliastme õpitulemused

6. klassi õpilane:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu ja fraase *aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number*;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asumit, selle tekkimise ja kujunemise põhjuseid;
- 4) hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;

- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

5. klass

Ajaloo algõpetus

70 tundi

5. klassi lõpuks õpilane:

1) kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine*;

2) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega, kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas;

3) kirjeldab mõnda minevikusündmust, mineviku inimeste eluolu;

4) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;

5) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;

6) kasutab ajalookaarti.

I teema

Ajaarvamine

Õpitulemused

Teema „Ajaarvamine“ läbimise järel õpilane:

1) kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine*;

2) kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus;

3) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;

4) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;

5) kasutab ajalookaarti.

Õppesisu

Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid:

muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.

II teema. Ajalooallikad

Õpitulemused

Teema „Ajaloallikad“ läbimise järel õpilane:

- 1) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest;
- 2) töötab lihtsamate allikatega;
- 3) kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid:
kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas.

Õppesisu

Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine:

kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.

III teema. Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud

Õpitulemused

Teema „Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud“ läbimise järel õpilane:

- 1) kirjeldab mõnda minevikusündmust, inimeste eluolu minevikus;
- 2) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;
- 3) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;
- 4) kasutab ajalookaarti.

Õppesisu

Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas
Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.

Õppetegevus

Huvi äratamine ajaloo vastu

- 1) individuaalne, paaris- ja rühmatöö
- 2) koduloolise, Eesti ja maailma ajaloolise ainekogu kasutamine
- 3) erinevate ajalooallikate kasutamine (pildid, raamatud, kaardid, fotod, lood ja mälestused)
- 4) ajatelje, ajalookaardi ja kontuurkaardi kasutamine
- 5) teksti ümberjutustus, kava ja lühijutu koostamine
- 6) lühiuurimuse koostamine

Õpikeskkond:

- 7) õppekäigud muuseumi, arhiivi, kodukoha ajaloolistesse paikadesse
- 8) külalisõpetaja kasutamine
- 9) ainetunnid arvutiklassis, teabe otsimine, tööde vormistamine

6. klass

Muinasaeg ja vanaaeg

70 tundi

1. Teema „Muinasaeg” läbimise järel õpilane:

- 1) kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- 2) näitab kaardil ning põhjendab, miks ja millistes piirkondades sai alguse põlluharimine;
- 3) teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kiviaeg*, *pronksiaeg*, *rauaaeg*, *varanduslik ebavõrdsus*, *sugukond*, *hõim*;
- 5) teab, et Eesti esimesed asustusalad olid Pulli ja Kunda inimasula, ja näitab neid kaardil.

Õppesisu

Sissejuhatus		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
2	1. Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine 2. Ajalugu ja ajalooallikad, kuidas allikmaterjale tõlgendada	
Muinasaeg		
8	Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloomustus 1) kiviaja inimese tegevusalad 2) põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng 3) metallide kasutuselevõtmine 4) Eesti muinasaja üldiseloomustus: Pulli, Kunda	1. Inimasustuse teke 2. Taime- ja loomakasvatuse algus esimeste põlluharijate ja karjakasvatajate asualad 3. Eesti ala vanim asustus 1) viimane jääaeg – Eesti ajaloo künnisasulad 3) Kunda kultuuri asukad ja nende päritolu 4. Eesti nooremal kiviajal 1) savinõude valmistamine 2) kammkeraamika levik

Sissejuhatus	
	5. Metalliaeg Eestis 1) ajajärgu üldiseloomustus 4) kindlustatud asulad 5) kivikirstkalmed

2. Teema „Vanad Idamaad” läbimise järel õpilane:

1) selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat;

2) selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse ning Mesopotaamia näitel;

3) tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiin, matemaatika, astronoomia, kirjandus, kujutav kunst, Egiptuse püramiidid, Babülioni rippaiad; teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri;

4) teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon, selgitab, mis on **Vana Testament**;

5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid:

tsivilisatsioon, linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester;

6) teab, kes olid järgmised isikuid ja iseloomustab nende tegevust:

Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon, Hammurapi

Õppesisu

Vanad Idamaad		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
2	Vanaaja sisu ja üldiseloomustus 1) ajalised piirid 2) looduslikud olud	
8	Vana-Egiptus 1) Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon 2) eluolu 3) religioon 4) kultuurisaavutused	1. Lähis-Ida kultuurivahendajad 1) hetiitide kultuurisild 2) Foiniikia meresõitjad ja tähestik 3) Pärsia impeerium 2. Vana-Ida kõrgkultuuride põhijooned ja koht maailma ajaloos
8	Mesopotaamia 1) sumerite linnriigid, leiutised: ratas, potikeder 2) Hammurapi seadused 3) eluolu 4) religioon 5) kultuurisaavutused	1. Vana-India 1) suurlinnad Induse ääres 2) aarjalaste sisserändamine 3) kastikord 4) India kultuur: usulised tõekspidamised, budism ja selle levik, kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male

Vanad Idamaad		
2	Iisraeli ja Juuda riik 1) ainujumala usk 2) Vana Testament	2. Vana-Hiina 1) riikide tekkimine 2) Hiina keisririigi algus 3) Hiina Hani dünastia ajal 4) Hiina kultuur 5) Hiina müür 6) Siiditee

3. Teema „Vana-Kreeka” läbimise järel õpilane:

1) näitab kaardil Kreetat, Kreetat, Balkani poolsaart, Ateenat, Spartat, riigi laienemist hellenismi perioodil;

2) teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist;

3) tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal;

4) kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport;

5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid.

polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, Trooja sõda, hellenid, tähestik;

7) teab, kes olid *Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos, Perikles, Aleksander Suur*

Vana-Kreeka		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
3	Vanim kõrgkultuur Euroopas 1) Kreeka loodus ja rahvastik 2) Kreeta ja Mükeene kultuur	
8	Kreeka linnriigid 1) ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas 2) linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale 3) Aleksander Suure sõjaretk ja maailmariigi tekkimine	1. Vana-Kreeka kolonisatsioon 1) Kreeka kolooniad Vahemere ja Musta mere rannikul 2) kreeklased ja barbarid 2. Kreeka linnriikide kaubanduslikud ja kultuurisidemed kohalike hõimudega ning Kreeka-Pärsia sõjad 1) pärslaste vallutused Väike-Aasias 2) Maratoni, Termopüülide ja Salamise lahingud
9	Vana-Kreeka kultuur ja eluolu 2) olümpiamängud 3) religioon ja mütoloogia	1) Vana-Kreeka näitekirjandus, kõnekunst, filosoofia (Demokritos, Sokrates, Platon, Aristoteles),

Vana-Kreeka		
	4) Homerose kangelaseepika 5) ajalookirjutus: Herodotos 6) teater 7) kunst: arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal 8) hellenite igapäevaelu 9) hellenistlik kultuur 10) Vana-Kreeka kultuuri tähtsus	skulptorid (Pheidias, Myron), muud teadused 2) maailmaimed

4. Teema „Vana-Rooma” läbimise järel õpilane:

1) näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;

2) teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist;

3) selgitab Rooma riigikorda eri aegadel;

4) iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;

5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid:

vabariik, foorum, kapitoorium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, Rooma õigus, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel;

6) teab, kes olid järgmised isikuid ja iseloomustab nende tegevust:

Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus, Jeesus Kristus.

Vana-Rooma		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
3	Rooma riigi tekkimine 1) looduslikud olud 2) Rooma linna tekkimine 3) kuningad 4) vabariigi algus	Etruskid 1) linnriigid 2) kultuur
4	Rooma vabariik 1) ühiskondlik korraldus 2) Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal 3) kodusõjad Roomas. Caesar. Vabariigi lõpp	Orjandus ja talupoegade laostumine 1) orjus Roomas ja Spartacuse ülestõus 2) vendade Gracchuste reformiliikumine
4	Rooma keisririik 1) ühiskondlik korraldus. Augustus 2) Rooma impeerium ja selle lõhenemine	suur rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi lõpp

Vana-Rooma		
9	Vana-Rooma kultuur ja eluolu 1) rahvas ja eluolu 2) Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn 3) kunst ja arhitektuur 4) avalikud mängud 5) Rooma õigus 6) ristiusu teke, Uus Testament	1. Vana-Rooma 1) kõnekunst ja kirjandus: Cicero, Caesar, Vergilius 2) usund 2. Ristiusu levik Rooma riigis 1) Jeesus Kristuse elu 2) Uus Testament

Õppetegevus

- 1) Õpitakse seletama ja kasutama ajaga, ajaloo periodiseerimisega ning käsitletavate teemadega seonduvaid mõisteid ja fraase.
- 2) Õpiku ning lisamaterjali abil tutvutakse muinasaja ja vanaaja kohta käivate ajalooallikatega, õpitakse nendest infot leidma ning seda kriitiliselt hindama.
- 3) Õpitakse kirjeldama inimese elu ja tegevust muinas- ja vanaajal, selgitama muutusi, mis leidsid ühiskonnas aset seoses tehnoloogiliste, kultuuriliste ja poliitiliste muutustega.
- 4) Õpitakse tundma olusid, milles kujunesid kõige vanemad kõrgkultuurid Egiptuses ja Mesopotaamias.
- 5) Õpitakse kirjeldama vanaaja riiklikku korraldust ning elulaadi, muinas- ja vanaaja kultuuri- ja teadusesaavutusi, tähtsamate vanaaja valitsejate tegevust ning võrdlema nendega seonduvaid aspekte Egiptuse, Mesopotaamia, Kreeka linnriikide ja Rooma riigi näitel.
- 6) Kasutatakse IKT vahendeid õppe tõhustamiseks ning õpilaste vastavate oskuste kujundamiseks nii õppides kui ka töötulemusi esitledes.
- 7) Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid:
  - vestlus, arutelu, loovülesande, kava, ajajoone koostamine
  - töö allikate ja kaardiga
  - töälehe ja kontuurkaardi täitmine
  - loovtöö kirjutamine
  - infootsing teabeallikatest
  - tegevuspõhine õpe (mudelid, maketid)

Õpikeskkond

Kasutatakse õppematerjale, mis aitavad õpitavat illustreerida, seostada, täiendada ja rakendada. Õpikeskkonda kujundades kasutatakse järgmisi materjale:

- 1) töövihik, töölehed;
- 2) ajalooatlas, sein- ja kontuurkaardid;
- 3) filmid, nt Arheoloogiakeskuse õppefilm „Raua sulatamine” (J. Peets, K. Kello);

- 4) ETV saadete arhiiv (<http://etv.err.ee/arhiiv.php>);
- 5) IKT-põhine õppematerjal, nt Eesti muinasaeg, CD (Regio), interaktiivsed õppematerjalid, www.koolielu.ee ja www.miksike.ee;
- 6) skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal;
- 8) temaatiline lisakirjandus: ajaloolugemikud, aimekirjandus.
- 9) Muuseumitunnid (võimalusel TÜ Kunstimuseum, ERM)

Ajalugu

III kooliaste

1. Kooliastme õpitulemused

9. klassi õpilane:

- 1) iseloomustab ajaloo põhietappe näidete kaudu
- 2) mõistab eri ajastuste kultuuri ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi
- 3) oskab võrrelda sündmusi ja nähtusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, põhjendab oma seisukohti
- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga
- 5) töötab erinevate ajalooallikatega, hindab neid kriitiliselt
- 6) otsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiuurimust, esitab seda kirjalikult ja suuliselt
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme
- 8) kasutab IKT vahendeid
- 9) asetab end minevikus elanud inimese olukorda

7. klass

Keskaeg ja varauusaeg

70 tundi

Teema „Maailm keskajal 476–1492” läbimise järel õpilane:

- 1) iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi, kiriku osa keskaja ühiskonnas kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana; teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad; iseloomustab keskaegse linna eluolu;
- 2) iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist;
- 3) iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi;
- 4) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi;
- 5) toob esile ristsõdade eesmärgid ja tulemused;
- 6) nimetab Eesti muinasmaakondi ning suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust;

7) teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik;

8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, mošee, Meka*;

9) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: *Karl Suur, Justinianus I, Muhamed*.

Õppesisu

Maailm keskajal 476–1492		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
4	Keskaja koht maailma ajaloos 1) keskaja ühiskonna üldiseloomustus 2) periodiseering 3) ühiskonnakorraldus 4) läänikord 5) eluolu ja maailmapilt	1. Keskaja ajaloo allikad: kroonikad ja ürikud 2. Keskaja probleem väljaspool Euroopat
8	Kirik ja kultuur keskajal 1) ristiusu õpetuse alused 2) kiriku osa ühiskonnas 3) risticõjad 4) keskaja ülikoolid ja teadus 5) romaani ja gooti stiil	1) ristiusu levik 2) kirikuinstitutsioonid 3) paavstivõimu tugevnemine, Innocentius III 4) ketserid ja inkvisitsioon 5) Ida-Lääne kiriku vastuolu 6) vaimulikud rüütliordud 7) rüütli- ja talurahvakultuur
5	Frangi riik 1) Frangi riigi teke 2) riik Karl Suure ajal 3) Frangi riigi jagunemine 4) kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa	karolingide renessanss
4	Araablased 1) Araabia ühiskond 2) Muhamed. Islam 3) araabia kultuur ja selle mõju Euroopale	kalifaat
6	Bütsants 1) Bütsantsi tugevuse põhjused 2) Justinianus I	1) Ida-Rooma eriseisund barbarite ekspansiooni ajal

Maailm keskajal 476–1492		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
	3) Vana-Vene riigi teke	2) ristiusk Bütsantsis 3) Bütsantsi kultuuri- ja teadussaavutused 4) Bütsantsi võitlus naabritega 5) eremiidid. Püha Antonius 6) ketserlikud liikumised
6	Linnad ja kaubandus 1) linnade teke ja eluolu 2) hansakaubandus Põhja-Euroopas 3) tsunftikord 4) linnade valitsemine	
3	Põhja-Euroopa ja Eesti 1) Skandinaavia eluviis ja ühiskond 2) viikingite retked	1) muistsete skandinaavlaste maailmapilt ja jumalad 2) viikingid ja Ameerika avastamine
8	Eesti keskajal 1) eluolu muinasaja lõpus 2) muinasmaakonnad 3) muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine 4) ühiskonna struktuur. Valitsemine 5) Liivi ordu. Linnad 6) asustus, tegevusalad ja eluolu kodukohas	1) Saksa Ordu 2) Jüriöö ülestõus
6	Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel 1) Saksa-Rooma keisririik 2) parlamendi kujunemine Inglismaal 3) Prantsusmaa ühendamine 4) eluolu keskajal	1) Saksamaa killustatus 2) tugev kuningavõim Inglismaal 3) 100-aastane sõda

Teema „Maailm varauusajal (1492–1600)” läbimise järel õpilane:

- 1) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon;
- 2) iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju;
- 3) seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi;

4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism*;

5) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: *Kolumbus, Martin Luther, Leonardo da Vinci*.

Õppesisu

Maailm varauusajal 1492–1600		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
5	Ühiskond varauusajal 1) uue maailmapildi kujunemine 2) tehnoloogia areng 3) majanduslikud suhted 4) humanism 5) kujutav kunst, Leonardo da Vinci	
5	Suured maadeavastused 1) Ameerika avastamine 2) maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades	1) Indiasse viiva mereteede avastamine 2) esimene ümbermaailmareis
5	Reformatsioon reformatsioon Saksamaal. Martin Luther	1) vastureformatsioon ja katoliku kiriku uuenemine 2) Jesuiitide ordu 3) ususõjad Euroopas
5	Eesti 16. sajandil 1) reformatsioon 2) haldusjaotus ja linnad 3) Liivi sõja põhjused ja tagajärjed	jesuiidid Eestis

Õppetegevus

- 1) võimaluse korral korraldatakse õppekäike, ekskursioone (nt Rakvere linnus, Tallinn, Tartu, Narva jne)
- 2) viiakse läbi õppetunnid muuseumis ja arhiivis (keskaegne Tartu)
- 3) kirjutatakse uurimuslik töö, seos kodukoha ajalooa

- 4) töö kaardiga: õpitakse leidma kaardil Frangi riigi asukohta ja selle jagunemist, viikingite retkede põhisuundi, araablaste asuala ja vallutusi ning võrreldakse tänapäeva kaardiga.
- 5) õpitakse tundma ja iseloomustama feodaalse ühiskonna tunnusjooni ning võrreldakse erinevate seisuste elulaadi.
- 6) iseloomustatakse kiriku osa ja tegevust keskaegses ühiskonnas, õpitakse tundma islami usu põhitunnuseid ning araabia kultuuri eripära.
- 7) käsitletakse eestlaste eluolu ja tegevusalasid muinasaja lõpus, võitlust võõrvõimude sissetungi vastu ning muistse vabadusvõitluse tagajärgi.
- 8) otsitakse jõukohast lisamaterjali keskaegse ja varauusaegse ühiskonna kohta.
- 9) õpitakse koostama kava, lühijuttu ja referaati ning neid ette kandma, sh IKT vahendeid rakendades.
- 10) õpitakse tundma riikidevahelise sõjategevuse põhjusi, tulemusi ja tagajärgi Inglismaa ning Prantsusmaa näitel.
- 11) iseloomustatakse ja võrreldakse romaani ja gooti stiili ning renessansi.
- 12) analüüsitakse maadeavastuste eeldusi ja põhjusi ning leitakse ja selgitatakse maadeavastuste mõju ühiskonna edasisele arengule ning uue maailmapildi kujunemisele.
- 13) õpitakse tundma reformatsiooni tähendust ja mõju keskaja ühiskonna, majanduse ning kultuuri arengule.
- 14) käsitletakse ajalooliste isikute tegevust ning nende rolli erinevates ajaloosündmustes.

Õpikeskkond

Õpikeskkonda kujundades on võimalik kasutada järgmisi materjale:

- 1) töövihik, töölehed;
- 2) ajalooatlas;
- 3) ETV saadete arhiiv (<http://etv.err.ee/arhiiv.php>), nt Muinas-TV „Keskaegne maja”;
- 4) IKT-põhine õppematerjal: interaktiivsed materjalid, nt www.koolielu.ee ja www.miksike.ee;
- 5) seinakaardid, skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal;
- 6) temaatiline lisakirjandus: allikad, ajaloolugemikud, aimekirjandus, temaatiline ilukirjandus.
- 7) muuseum, ajalooline keskkond: keskaegne linn, kirik, muuseum, arhiiv, arheoloogilised paigad, muinaslinnused, ordu- ja piiskopilinnused, arheoloogiakeskus jm.

Ajalugu 8. klass
Uusaeg
70 tundi

Teema „Maailm 1600–1815” läbimise järel õpilane:

- 1) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;
- 2) iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;
- 3) selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;
- 4) toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;
- 5) teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil;
- 6) teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust;
- 7) iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *valgustus, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism*;
- 9) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: *Napoleon, Louis XIV, Peeter I, Voltaire*.

Õppesisu

Maailm 1600–1815		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
10	Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas 1) absolutismi kujunemine, Louis XIV 2) valgustusfilosoofia 3) Inglise kodusõda ja restauratsioon	1) valgustatud absolutism Venemaa näitel, Katariina II 2) Joseph II ja Austria 3) Euroopa 17. ja 18. sajandi sõdades

Maailm 1600–1815		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
	4) Inglismaa ja Prantsusmaa 5) 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II	
10	Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus 1) valitsemine: keskvoim ja aadli omavalitsus, Balti erikord 2) Põhjasõda, Peeter I 3) Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil 4) muutused majanduses ja poliitikas 5) vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna)	1) halduskorraldus 2) keskvoimu tugevnemine Karl XI ja Katariina II ajal 3) teised rahvusrühmad Eestis
4	USA iseseisvumine 1) Iseseisvussõda 2) USA riiklik korraldus	Inglise kolooniad Põhja-Ameerikas
8	Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu 1) Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg 2) Napoleoni reformid 3) Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos 4) Viini kongress, poliitilised muutused Euroopa kaardil	1) jakobiinid 2) konsulaat ja keisririik 3) koalitsioonisõjad ning 1812. aasta Vene-Prantsuse sõda 4) revolutsiooni mõju eluolule ja kultuurile
3	Kultuur 1) barokk 2) klassitsism	
	Asustus ja eluolu paikkonnas 17.-18.saj	

Teema „Maailm 1815–1918” läbimise järel õpilane:

- 1) näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite;
- 2) iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas;
- 3) selgitab Eesti iseseisvumist;
- 4) teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- 5) iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism*.

Õppesisu

Maailm 1815–1918		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
4	Industriaalühiskonna kujunemine 1) tööstuslik pööre 2) vabrikutootmine 3) linnastumine 4) industriaalühiskonna sotsiaalne pale 5) 19. sajandi poliitilised õpetused	1) tehnilised leiutised 2) majandusõpetused 3) koloniaalimpeeriumide rajamine 4) maailmamajanduse kujunemine
4	Rahvuslus ja rahvusriigid 1) rahvusluse tõus Euroopas 2) rahvusriigi loomine Saksamaa näitel 3) Saksa keisririik	1) rahvuslik vabadusliikumine Itaalias 2) Põhja-Ameerika 19. sajandil 3) Inglismaa ja Prantsusmaa 19. sajandil
10	Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul 1) Vene impeeriumi äärealade poliitika 2) talurahvaseadused 3) rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused 4) venestusaeg 5) 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed	Venemaa 19. sajandil 1) usuvahetusliikumine ja väljarändamine 2) seltsiliikumine
13	Esimene maailmasõda 1) uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas 2) sõja põhjused, kulg ja tagajärjed 3) maailmasõja mõju Eestile 4) Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani	1) Compiègne'i vaherahu 2) 1917. aasta revolutsioonid Venemaal ja Eestis
4	Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul 1) eluolu 2) ajakirjandus 3) seltsiliikumine, sh kodukohas	kunst, muusika, teater, kirjandus, teadus ja tehnika

Õppetegevus

- 1) Õpitakse tundma valgustusajastul toimunud muutusi riikide valitsemises.

- 2) Analüüsitakse poliitiliste reformide mõju ühiskonna arengule, käsitledes seda erinevate inimeste vaatevinklist. Tuvastatakse erinevusi reformide ja revolutsioonide kaudu toimunud muutustes.
- 3) Võrreldakse USA riiklikku korraldust Euroopa uusaegsete riikide omaga ning õpitakse tundma uusaegse ühiskonna põhijooni Euroopas.
- 4) Õpitakse tundma Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade põhjusi, tagajärgi ning mõju Euroopale, tööstusliku pöörde mõju majandusele ja ühiskonnale 19. sajandil ning rahvusriikide kujunemist Saksamaa näitel;
- 5) Õpitakse tundma Eesti rahvusliku liikumise eeldusi, sündmusi ja liidreid.
- 6) Analüüsitakse ning õpitakse tundma Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi ning Eesti iseseisvumisega seotud sündmuste käiku.
- 7) Kaardil vaadatakse Esimese maailmasõja eel tekkinud liitusid, sõja käiku ja osalenud riike ning Versailles' rahu tulemusel kujunenud Euroopa riikide piire, võrreldes seda olukorda tänapäeval valitsevaga.
- 8) Omandatakse uurimistöö koostamise kogemus.

Õpikeskkond

Õpikeskkonda kujundades on võimalik kasutada järgmisi materjale:

- 1) töövihik, töölehed;
- 2) ajalooatlased „Ajalo atlas põhikoolile“, „Eesti ajaloo atlas“, „Maailma ajalugu“;
- 3) filmid ERRi saadete arhiivist (www.etv.ee/arhiiv.php), näiteks „Eesti aja lood“;
- 4) IKT-põhised õppematerjalid: interaktiivsed töölehed, www.koolielu.ee ja www.miksike.ee, internet;
- 5) seinakaardid, skeemid, tabelid jm illustratiivne materjal;
- 6) temaatiline lisakirjandus: allikad, ajaloolugemikud, populaarteaduslik kirjandus, ilukirjandus;
- 7) ajalooline keskkond, muuseum

Ajalugu 9.klass

Lähiajalugu

70 tundi

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918-1939

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi;
- 2) iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- 3) kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismiaastail ja vaikival ajastul;
- 4) kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi;

- 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: *demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repression, Rahvaste Liit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu*
- 6) teab, kes *olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson.*

Õppesisu

- 1) Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda,
- 2) Versailles' süsteem. Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas.
- 3) Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed.
- 4) Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel.
- 5) Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika.
- 6) Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid.
- 7) Kultuur ja eluolu paikkonnas 20. sajandi algul.

Õppesisu

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
3	Rahvusvaheline olukord 1) Pariisi rahukonverents 2) poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda 3) Rahvasteliidu tegevus ja mõju 4) sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas	1) Saksamaa taasrelvastumine 2) Berliini-Rooma telg 3) Antikominterni pakt 4) kodusõda Hispaanias
2	Maailmamajandus ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed	majanduskriisi mõju erinevatele riikidele
8	Demokraatia ja diktatuurid 1920.–1930. aastail 1) demokraatia ja diktatuuri põhijooned 2) demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel 3) autoritarism Itaalia näitel 4) totalitarism NSV Liidu ja	1) demokraatia laienemine 2) demokraatlikud ja mittedemokraatlikud liikumised 3) demokraatia Suurbritannia ja Prantsusmaa näitel 4) diktatuuririikide vägivaldapolitiitika: näljahäda Ukrainas, repressioonid,

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
	Saksamaa näitel	rassipoliitika Saksamaal
8	Eesti Vabariik 1) Vabadussõda 2) Asutav Kogu: maareform ja põhiseadus 3) demokraatliku parlamentarismi aastad 4) vaikiv ajastu 5) majandus 6) kultuur ja eluolu 7) välispoliitika	1) 1. detsember 1924 2) Eesti Vabariigi poliitikud K. Päts, J. Tõnisson, J. Laidoner, J. Poska 3) Eesti Vabariigi põhiseadused 4) Balti Liit
	Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel 1) uued kultuurinähtused 2) teadus 3) tehnika areng: aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film 4) kirjandus ja kunst 5) uued propagandavahendid 6) kultuur ja eluolu paikkonnas	1) mood, muusika, tants 2) kirjandus ja kunst 3) naine ja ühiskondlik elu 4) propaganda

Teine maailmasõda 1939-1945

Teema „Teine maailmasõda 1939–1945” läbimise järel õpilane:

- 1) teab, milline oli rahvusvaheline olukord teise maailmasõja eel ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed;
- 2) selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;
- 3) iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist;
- 4) teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda
- 5) teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ja mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon;
- 6) kirjeldab kaardile tuginedes sõjategevuse kulgu
- 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *MRP*, *holokaust*, *küüditamine*, *baaside leping*, *okupatsioon*, *ÜRO*.

Õppesisu

Teine maailmasõda 1939–1945		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
2	Rahvusvaheline olukord lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP	lepituspoliitika/rahustamispoliitika ja selle mõju. Anschluss
4	Sõjategevuse üldiseloostus 1) sõja algus ja lõpp 2) sõdivad pooled, rinded 3) holokaust 4) ÜRO asutamine	1) Saksamaa ja NSV Liidu kallaletung Poolale. Katõn 2) Talvesõda 3) sõjategevus Euroopas ja NSV Liidu territooriumil 4) Saksamaa ja Jaapani kapituleerumine. Tuumarelva kasutamine USA poolt Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemine Ühinenud Rahvaste deklaratsioon Teherani, Jalta ja Potsdami konverentsid. F. D. Roosevelt, J. Stalin, W. Churchill
4	Eesti Teise maailmasõja ajal 1) baaside ajastu 2) iseseisvuse kaotamine 3) juuniküüditamine 4) sõjategevus Eesti territooriumil 5) Nõukogude ja Saksa okupatsioonid 6) Teise maailmasõja mõjud paikkonnas	1) eestlased Saksa ja Nõukogude sõjaväes 2) soomepoisid 3) iseseisvuse taastamise katse 4) massiline pagemine Eestist

Maailm peale Teist maailmasõda

Teema „Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000” läbimise järel õpilane:

- 1) teab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;
- 2) näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid ja muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail;
- 3) iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;
- 4) iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus;
- 5) toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;
- 6) analüüsib Eesti iseseisvumise taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;
- 7) iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, metsavennad, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon*;

9) teab, kes olid järgmised isikud, ja iseloomustab nende tegevust: *Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar.*

Õppesisu

Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
4	<p>Külm sõda</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid 2) kahepooluselise maailma kujunemine: Trumani doktriin, Marshalli plaan, Berliini blokaad ja Saksamaa lõhestamine 3) kriisid ja sõjad: Kuuba kriis, Berliini müür, Vietnami sõda 	<ol style="list-style-type: none"> 1) NATO moodustamine 2) Korea sõda 3) 1956. aasta ülestõus Ungaris 4) Praha kevad 1968. aastal 5) Suessi kriis, Berliini kriis 6) pingelõdvendus
4	<p>Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) USA ühiskond: sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika 2) Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng. Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted 	<p>Koloniaalsüsteemi lagunemine</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) uute sõltumatute riikide tekkimine 2) iseseisvumisjärgsed arengusuunad ja probleemid 3) J. Kennedy, R. Reagan 4) Vietnami sõja mõju 5) K. Adenauer, W. Brandt, uus idapoliitika 6) sotsiaalne turumajandus 7) Euroopa Ühenduse rajamine, laienemine ja areng
6	<p>Kommunistlikud riigid</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kommunistliku süsteemi teke 2) NSV Liit: stalinism, sula, stagnatsioon 	<p>kommunistlike riikide poliitika ja majanduse iseloomulikud jooned</p> <p>Hiina RV</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Mao Zedong, kommunistlikud ümberkujundused 2) HRV välissuhted 3) liberaliseerimine, Deng Xiaoping <ol style="list-style-type: none"> 1) VLO, VMN 2) sotsialismimaad Euroopas 3) „Solidaarsus” Poolas
6	<p>Eesti Nõukogude okupatsiooni all</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) piiride muutumine 2) repressioonid 3) kollektiviseerimine 4) industrialiseerimine 5) poliitiline juhtimine 	<ol style="list-style-type: none"> 1) EKP KK VIII pleenum 2) vastupanuliikumine 3) Välis-Eesti

Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000		
Tunde	Kohustuslikud teemad	Süvendavad/laiendavad teemad
	6) kultuur ja eluolu	
4	Kommunistliku süsteemi lagunemine 1) <i>perestroika ja glasnost</i> 2) M. Gorbatšov 3) B. Jeltsin 4) Saksamaa ühinemine	1) riigipöördekatse NSV Liidus 2) VLO ja VMNi lagunemine 3) Berliini müüri langemine 4) Läti ja Leedu iseseisvuse taastamine
5	Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine 1) Laulev revolutsioon 2) Balti kett 3) põhiseadusliku korra taastamine	1) fosforiidikampaania 2) IME 3) Eesti Muinsuskaitse Selts 4) Rahvarinde moodustamine 5) suveräänsusdeklaratsioon 6) Eesti Vabariigi kodanike komiteede liikumine 7) Põhiseaduse Assamblee moodustamine 8) rahareform 9) võõrvägede väljaviimine
2	Maailm 1990. aastail 1) üldülevaade 2) Euroopa Liidu laienemine 3) NATO laienemine 4) uued vastasseisud	1) ÜRO ülesanded ja põhitegevus nüüdismaailmas 2) maailmamajandus pärast II maailmasõda 3) Rahvusvaheline Valuutafond, Maailmapank
4	Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel 1) teaduse ja tehnika areng: aatomiuringud, infotehnoloogia 2) massikultuur 3) naine ja ühiskondlik elu 4) muutused mentaliteedis 5) poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu kodukohas	1) globaalprobleemid 2) kirjandus ja kunst 3) kino ja film 4) muusika 5) mood 6) tants

Õppetegevus

1) Kaardi alusel õpitakse tundma, mis territoriaalsed muutused toimusid Versailles' rahulepingu järel: Saksamaa piirid, impeeriumide lagunemine, iseseisvunud riigid. Võrreldakse kaardiga enne Esimest maailmasõda.

- 2) Kaardi alusel õpitakse tundma muutusi Teise maailmasõja järel: Saksamaa piirid, Saksamaa lõhestamine, iseseisvate riikide kadumine, tähtsamad rinded ja lahingud, MRP mõjusfäärid. Võrreldakse kaardiga enne Teist maailmasõda.
- 3) Õpitakse tundma rahvusvahelise elu sündmusi ja erinevate riikide välispoliitilisi taotlusi,
- 4) Analüüsitakse ülemaailmse majanduskriisi mõju, tehakse järeldusi, miks rahvusvaheline olukord teravnes. Iseloomustatakse ja võrreldakse demokraatiat ning diktatuuri.
- 5) Analüüsitakse diktatuuri eri vormide sarnasusi ja erinevusi.
- 6) Õpitakse tundma Teise maailmasõja eelset rahvusvahelist olukorda ja riikidevahelisi suhteid ning esile tooma Teise maailmasõja põhjusi.
  - 7) Analüüsitakse allikaid, sh dokumente, ning õpitakse tundma baaside lepingu ja MRP lisaprotokollide sisu ning olukorda, milles lepingud sõlmiti, tehakse dokumentidele tuginedes järeldusi ja antakse hinnanguid.
  - 8) Õpitakse tundma sündmuste kronoloogiat Eestis ning sündmuste seotust rahvusvahelise olukorraga.
  - 9) Analüüsitakse Eesti Vabariigi võimalusi ja valikuid Teise maailmasõja eel ning ajal.
  - 10) Õpitakse tundma ajalooliste isikute elu ja tegevust.
  - 11) Suunatakse õpilasi ise informatsiooni otsima, erinevaid infokanaleid kasutama.
  - 12) Õpitakse tundma Eesti Vabariigi ajaloo põhisisu ning arengu põhijooni.
  - 13) Õpitakse tundma üldisi muutusi nii maailma kui ka eesti kultuuri arengus.
  - 14) Õpilased koostavad esitlusi individuaalselt või rühmatöö tutvustamiseks IKT vahendeid kasutades.
  - 15) Ajalooalane uurimistöö võib olla elusolevate vanema põlvkonna esindajate või sugulaste elukäigu uurimine, seoste loomine õpitud lähiajaloo, pereloo ja kodukoha ajaloo vahel.

Õpikeskkond

1. Ajalooatlas, kontuurkaardid, seinakaardid, skeemid ja tabelid.
2. Illustratiivne pildimaterjal, fotod, kroonikafilmid, näiteks filmid „Detsembrikuumus“, „Nimed marmortahvil“.
3. Eesti Vabariigi põhiseadused, dokumendikogumikud (nt Asutava Kogu dokumendid), allikakogumikud (nt Baltimaade ajaloo lugemik. Avita, 2002; Eesti ajaloo pöördepunktid. Dokumente ja materjale vene õppekeelelega gümnaasiumile. Argo, 2008).
4. Ajalooõpetaja käsiraamatud (nt Tagasivaade minevikku, erinevad vaatenurgad. Zvaigsne, 2000; Ajalugu ei ole ainult minevik, minevik ei ole veel ajalugu. EAS, 2004; Holokaust, õppematerjal. EAS, 2007; Kommunistlike režiimide kuritegudest, õppematerjal. Infotrükk, 2009).

5. Elulooraamatud, teemakirjandus, ajaloolane ilukirjandus.
6. Digitaliseeritud ajalehed (www.dea.ee).
7. ERRi saadete arhiiv (<http://etv.err.ee/arhiiv.php>).
8. Dokumentaalsarjad, nt „Tuulepealne maa“, „Eesti aja lood“.
9. IKT-põhised õppematerjalid: interaktiivsed töölehed, nt www.koolielu.ee ja www.miksike.ee.
10. Muuseum ja ajalooline keskkond.